

УДК 80
ББК 812-7

**МУЛОҲИЗАҲО ДАР БОРАИ
ФАЪОЛИЯТИ ТАРҶУМОНИИ
ЛОИҚ ШЕРАЛӢ**

*Ҳомидова Наргис Шарифҷоновна, н.и.ф, дотсенти
кафедраи забонҳои хориҷии ДПДТТ ба номи акад.
М.С.Осимӣ (Тоҷикистон, Хуҷанд)*

**НЕКОТОРЫЕ СООБРАЖЕНИЯ
О ПЕРЕВОДЧЕСКОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЛОИКА
ШЕРАЛИ**

*Ҳамидова Наргис Шарифҷоновна, к. филол. н.,
доцент кафедри иностранными языками ПИТТУ им.
акад. М. С. Осими (Таджикистан, Худжанд)*

**SOME CONSIDERATIONS
RELATED TO LOIK SHERALI'S
ACTIVITY CONCERNED WITH
TRANSLATION**

*Hamidova Nargis Sharifjohnovna, candidate of
philological sciences, Associate Professor of the
department of foreign languages under the
Polytechnical Institute attached to the Tajik
Engineering University named after academician M.S.
Osimi (Tajikistan, Khujand)E-MAIL: rahim13@list.ru*

Калидвожаҳо: адабиёти муосири тоҷик, тарҷумаи бадеӣ, эҷодиёти Сергей Есенин, Лоик Шерали, “Савтҳои форсӣ”, Бозор Собир, Мӯъмин Қаноат

Дар мақола фаъолияти тарҷумони яке аз шоирони барҷастаи тоҷик Лоик Шерали дар намунаи тарҷумаи ашъори Сергей Есенин ба забони тоҷикӣ мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Дар асоси тадқиқи муқоисавии тарҷумаи шеърҳои Сергей Есенин ба забони тоҷикӣ аз ҷониби мутарҷимони гуногун, аз ҷумла Аслам Адҳам ва Лоик Шерали бартарихи тарҷумаи Лоик собит карда шудааст. Таҳлили муфассал ва амиқу қиёсии тарҷумаи тоҷикӣ ва асли русии баъзе шеърҳои С. Есенин аз силсилаи “Савтҳои форсӣ” сурат гирифтааст. Таъсири сабки шоирии Сергей Есенин ба эҷодиёти Лоик Шерали таъкид шудааст. Муаллиф ба хулоса омадааст, ки солҳои 60-70-уми қарни ХХ фаъолияти тарҷумони Лоик Шерали байни шеъри форсу тоҷик ва адабиёти ҷаҳон пайванде ба вуҷуд овард. Дар бораи вижагиҳои фаъолияти тарҷумони Бозор Собир ва Мӯъмин Қаноат изҳори ақида шудааст.

Ключевые слова: современная таджикская литература, художественный перевод, творчество Сергея Есенина, Лоик Шерали, «Персидские мотивы», Бозор Собир, Мумин Каноат

Предпринята попытка изучить переводческую деятельность одного из выдающихся таджикских поэтов современности Лоика Шерали на примере перевода на таджикский язык образцов творчества Сергея Есенина. На основе изучения и сопоставления переводов стихотворений Сергея Есенина на таджикский язык в исполнении разных переводчиков, в том числе Аслама Адхама и Лоика Шерали, доказываемое несомненное превосходство последнего. Проведены скрупулёзный анализ и сопоставление некоторых таджикских переводов и оригиналов стихов С. Есенина из знаменитого цикла «Персидские мотивы». Отмечается влияние поэтической манеры Сергея Есенина на творчество Лоика Шерали. Делается вывод, что в 60-70-е годы XX столетия переводческая

деятельность Лоика Шерали проложила мост от персидско-таджикской к мировой литературе. Также изложены соображения об особенностях переводческих опытов Бозора Собира и Мумина Каноата.

Keywords: modern Tajik literature, belles lettres translation, Sergey Yesenin's creation, Loik Sherali, "Persian Melodies", Bozor Sobir, Mumin Kanoat.

The author of the article undertakes an endeavor to analyze the translatory activity of one of the outstanding Tajik Poets of contemporaneity Loik Sherali; the patterns of Sergey Yesenin's creation translated into Tajik being taken as examples. Proceeding from the translated poems and correlation of the paragons belonging to different men-of-letters, comparing diverse versions the author proves the undoubtful supremacy of Loik Sherali over others. Even such master of poetry as Aslam Adham concedes Loik. The author has conducted a scrupulous analysis of Tajik translations comparing them with Yesenin's originals presented with the fragments from his famous cycle "Persian Melodies". She underscores the influence of Sergey Yesenin's poetical manner over Loik Sherali's creation. The conclusion is made that in the period of the 60-ies – the 70-ies Loik Sherali's activity in the field of translation laid a bridge from the Tajik-Persian literature to the world one. Considerations related to the peculiarities of translatory experiments effectuated by Bozor Sobir and Mumin Kanoat are touched upon concurrently.

Тарчумаи ашъори Сергей Есенин дар фаъолияти эҷодии Лоик яке аз мавзӯҳои муҳими раванди адабии солҳои 60-70-уми асри XX ба шумор меравад. Аз феҳристи мухтасари тарҷумаҳои шоир равшан мешавад, ки нахустин пайкори Лоик дар ин замина ба ҷазои адабии тоҷикӣ ворид кардани шоири пушӯру шайдо ва хунинҷигари рус С.Есенин аст. Лоик бо ҳама омодагӣ, ки дар роҳи андӯхтани таҷрибаҳои гании шоирӣ дошт, марҳалаи махсусро дар шеъри муосири тоҷикӣ тай кард. Аммо тарҷумаи С.Есенин оғози давраи наво дар фаъолияти адабиву эҷодии ӯ гардид. Чанд нуктаи муҳим пайванди орзуҳои инсонӣ ва ниятҳои эҷодии мутарҷимро ба шеъри С.Есенин ва тарҷумаи ӯ исбот менамоянд.

Силсилаи «Персидские мотивы», ки солҳои 1924-25 таълиф шудааст, «шаҳодатномаи гардиши амиқ дар эҷодиёти Есенин» (1,303) мебошад. Дар ин силсила авзои рӯҳии шоир пайваста ба ишқи Эрон ва ормонҳои ӯ аз тамаддуни эронӣ ба таври оли ва муассир нақш ёфтаанд. Мегӯянд, ки С.Есенин хоҳишманди ашадии сафар ба Эрон (Персия) буд. Аммо зимомдорони вақт, ки намехостанд ба сафари хориҷи кишвари С.Есенин иҷозат диҳанд, бо роҳи фиребу найранг ӯро ба Боку оварданд. Ин шаҳр ба вай писанд афтод. Дар ин ҷо якчанд воқеаи муҳим, аз ҷумла бархӯрди вай бо Шагане-Шоҳонаи маъруф рух доданд ва аз ҳама муҳим силсилаи маъруфи "Персидские мотивы" дар ин сарзамини афсонавӣ таълиф шуд.

«Персидские мотивы», ки дар тарҷумаи Лоик «Оҳангҳои форсӣ» ном гирифт, бори аввал дар маҷаллаи «Садои Шарқ» (2, 112-119) иборат аз 12 шеъри дорои 73 банди чор, панҷ, шашмисрай, ҷамъулҷамъ 314 мисраъ ба таъб расид.

Ин силсила ҳамон сол дар нашриёти «Ирфон» бо номи «Савтҳои форсӣ» ба сурати маҷмӯаи ҷудогона манзури хонандаи тоҷик гардид, ки бино ба андешаи М.Нарзиқул «кӯшиши нахустини ба забони тоҷикӣ тарҷума кардани ашъори Есенин будааст» (3, 41).

Муваффақияти ин тарҷума ва омилҳои дигар боиси таваҷҷӯҳи бештари Лоиқ ба ашъори шоири рус гардид ва пас аз 12 сол китоби мукаммали ашъори ӯ таҳти унвони «Гулафшон» бо сарсухани адабиётшиноси номии тоҷик А.Сатторов интишор ёфт.

Чавҳари силсилаи "Савтҳои форсӣ"-ро пеш аз ҳама шеъри «Ту, эй Шохона, эй Шохонаи ман» ташкил медиҳад, ки шоир аввалан ин шеърро ҳамроҳи "Ту гуфти: Саъдии оқил..." ба чоп фиристод ва он боиси гуфтугӯи чиддӣ қарор гирифт. Дар бораи ин шеър аҳли таҳқиқ изҳори назар кардаанд (4, 126). Аз ҷумла, як кори муҳиме, ки дар ин самт анҷом ёфт, муқоисаи ду тарҷумаи ин шеър мебошад, ки ба қалами Аслам Адҳам ва Лоиқ мансуб аст (4, 97-109).

Ба шеъри асл ва тарҷумаҳои он таваҷҷӯҳ мекунем:

*Шаганэ ты моя, Шаганэ,
Потому, что я с севера, что ли,
Я готов рассказать тебе поле,
Про волнистую рожь при луне.
Шаганэ ты моя, Шаганэ, (4, с. 112).*

Тарҷумаи Аслам Адҳам:

*Шогуна, эй дилбари қон, Шогуна!
Балки шимолияму бар ман чунин,
Нақл қунам, бишнава, аё нозанин
Чилваи чавдори шаби моҳтоб,
Шогуна, эй дилбари қон, Шогуна! (4, 112)*

Тарҷумаи Лоиқ:

*Ту, эй Шохона, эй Шохонаи ман!
Чу фарзанди шимолам, ман, аз ин боб
Дилам хоҳад, бигӯям васфи сахро,
Ҳам аз чавдорзори зери маҳтоб,
Ту, эй Шохона, эй Шохонаи ман! (6, 100)*

С.Есенин тавонистааст, ки муҳаббати гармашро ба ин сарзамин, табиат ва мардуми он равшан ифода наояд. Мутаносибан мутарҷим низ имкони ифодаи шевои матолиби шоири русро дар тарҷума аз даст надодааст. Дар тарҷума низ мо изтироб, интизорӣ ва яъсу навмедии шоирро чун дар шеъри асл эҳсос мекунем. Шояд дар ягон давраи дигар мо шоҳиди ин гуна тарҷумае нагардем, ки бо ин тарзу чилва муаммои романтикии як нафар шоири шайдо ва шӯридадилро ба забоне ноб ва шево баргардонида бошад. Тавсифҳои, ки шоир эҷодкорона қорбаст кардааст ва мутарҷимон низ ба забони дигар дарёфтаанд, бадеияти волои шеърро нишон медиҳанд. "Чилваи чавдори шаби маҳтоб", "моҳи мунир", "манзараи Шероз", "пахнои Рязань", "мӯи тиллоранг", "ранги чав", "шаби моҳтоб", "дилбари шӯхию шанг" (А.Адҳам), «чавдорзори зери маҳтоб», «мулки Шероз», «мӯи ҳамранги чавдор», «мӯй ба ангушт печондан», «мавҷи мӯи печон» (Лоиқ) ва ғайра манзараҳои қозибадореро пеши чашми хонанда меоварад. Лоиқ ба офаридани ҳусни Шохона ва тавсифи хубҳои ӯ бо назардошти рӯҳияи шеъри маъруфи С.Есенин «Ту гуфти: Саъдии оқил, Фақат аз сина мебӯсид...» наздик шудааст.

Баъзе костагиҳои ин тарҷума дар таълифоти есениншиносони тоҷик мавриди интиқод низ қарор гирифт, аммо бо вучуди ин, чи навъе ки муҳаққиқи асосии эҷодӣ шоир дар Тоҷикистон А.Давронов гуфтааст: «Гӯишҳои гуногуни тарҷумаи шеър қариб дар ҳар забон дарёб шудаанд, вале, дар тасаввури мо, тарҷумаи шеъри «Ту, эй Шохона, эй Шохонаи ман...» дар ягон забон ин қадар шево чу лафзи Шогуна, ин қадар хушрӯ чун ҳусни Шогуна ва ин қадар тавҷам ба қавми Шогуна садо надодааст, ҳамчунон ки дар забони тоҷикӣ» (4, 109).

Дар тарҷума намунаи олии лирикаи ишқӣ будани силсилаи мазкур нигоҳ дошта шудааст. Аз батни он эҳсоси амиқи дили навхостаи шоир садо медиҳад ва аз шеър наво ва оҳанги ҳосе ба гӯш мерасад. Равшан аст, ки С.Есенин ба Саъдӣ ва Фирдавсӣ

тақлид накарда, балки бунёди шеърро бар тибқи қавонини анъанавии назми классикии форсӣ гузоштааст:

*У меня в душе звенит тальянка,
При луне собачий слышу лай.
Разве ты не хочешь, персиянка,
Увидать далекий синий край?*

Тарчумаи Лоиқ:

*Шаби маҳтобу овози сагонро
Чунон ҳам дӯст дорам, дӯст дорам,
Намехоҳӣ магар созӣ тамошо,
Ту боре кишвари дури маро ҳам (2, 114)*

Таҳрири дигари Лоиқ:

*Шаби маҳ аккаси сағ бишнавам боз,
Дилам мечӯшад аз шеърӯ тарона
Ту ҳам мулки маро, эй духти Эрон
Хаёли боздидан дорӣ ё на? (6, 102)*

Дар тарчума мушоҳидаи нозуки зиндагӣ, хоҳиш ва ормонҳои шоири рус сахех ниғаҳдорӣ шудаанд. Хусусан, дар таҳрири сонӣ мутарчим ба шоири рус наздиқӣ чуствааст. Инро, масалан, аз хитоби мутарчим ба «Духти Эрон» («персиянка») равшан пай бурдан мумкин аст, ки дар тарчумаи аввал вучуд надошт.

Таваччӯҳ ба шеъри «Ту гуфтӣ: Саъдии оқил, Фақат аз сина мебӯсид...» (6,101) низ барои муайян кардани аҳамияти ин шеър ва тарҷумаҳои он муҳим аст. Чизи дигаре, ки таваччӯҳи адабиётшиносонро ба ин шеър ҷалб кардааст, мазаммати аҳли адаб ва андеша дар бобати ин шеър аст, ки В.Самад дар ин бора баъзе мулоҳизаҳо рондааст (1, 324-327).

Асли шеър «Ты сказала, что Саади...» ном дорад ва яке аз маъруфтарин сурудаҳо дар силсилаи «Савтҳои форсӣ» мебошад, ки тарҷумаи онро Лоиқ дар ғояти хунармандӣ анҷом додааст:

*Ты сказала, что Саади
Целовал лишь только в грудь.
Подожди ты, бога ради,
Обучусь когда-нибудь!*

*Ту гуфтӣ: Саъдии оқил
Фақат аз сина мебӯсид.
Худоро, сабр кун охир,
Зи ман ҳам он тавонӣ дид.*

*Ты пропела: «За Евфратом
Розы лучшие смертных дев».
Если был бы я богатым,
То другой сложил напев. (7, 112)*

*Сурудӣ: «Он сӯи Ифрот
Зи духтарҳост гул зебо».
Расад гар даст, мебастам
Суруди тозаю шево. (6, 101; 48, 113)*

Муқоисаи ин ду пора дар ду забон нишон медиҳад, ки тарҷума ба назар сатр ба сатр, дар сатҳи олий ва шином сурат гирифта ва тағйироту тафовути зиёде дар синтаксиси шеър дида намешавад, аммо дар таҳрир баъзе тағйирот ба назар мерасад:

*Я б порезал розы эти,
Ведь одна отрада мне -
Чтобы не было на свете
Лучше милой Шаганэ.*

**Гули зебо чу медадам,
Зи шохаш дур мекардам,
Ки чуз Шохина дар дунё,
Набошад ҳеч гул зебо.**

(2, 113)

**Агар меомад аз дастам
ҳамекандам ҳама гулро,
Ки чуз Шохона дар олам
Набошад ҳеч гул зебо.**

(6, 101)

Байти охири тарҷумаи шеър низ таҳрир шудааст:

*И не мучь меня заветом,
У меня заветов нет.*

*Коль родился я поэтом,
То целуюсь, как поэт.* (1, 325)

*Маро ту бо ҳасад м-озор,
Надорам ман ҳасад, чонам.*

*Чу шоир гаштаам тавлид,
Чу шоир бӯса бистонам* (2, 113). *Маро модар чу шоир зод,
Чу шоир бӯса бистонам* (6, 101).

Ин шеър, ки дар нусхаи асл хоност, тарҷумаи онро низ муҳаққиқон бобарор хонданд. Далели ин аз ҷониби хонанда гарм пазируфта шудани ашъори шоири рус мебошад. Бино ба мулоҳизаи муаллифи сарсухани «Гулафшон» он «ба назар чун шеъри тоҷикӣ мерасад ва бемуҳобот, кас як муддат аз русӣ будани асли шеър фаромӯш мекунад» (8, 7). Шеъри «Бипурсидам зи саррофе ман имрӯз» ба Лайло ном донишҷӯе, ки ба С.Есенин ашъори форсӣ хонда ва дар дилу шуураш чой ёфта буд, бахшида шудааст (1, 322):

*Я спросил сегодня у менялы,
Что дает за полтумана по рублю,
Как сказать мне для прекрасной Лалы
По-персидски нежное "люблю"? (7, с. 110).*

Хусусиятҳои ба назар намоёни ин баргардонӣ аз муқоисаи ин ашъори мазкур маълум мешавад. Масалан, дар байти сонии ин банд Лайло сифати зебоӣ ва қашангӣ дорад: «Как сказать мне для прекрасной Лалы». Аммо дар тарҷума на сифати ин дилбари С.Есенин, балки сифати сухан «ширинтар» аст: «Чӣ сон ширинтар гӯям ба Лайло». Тарҷумаи шеъри дигар низ махсусияти коргоҳи тарҷумонии Лоиқро нишон медиҳад:

*Никогда я не был на Босфоре,
Ты меня не спрашивай о нем.
Я в твоих глазах увидел море,
Польхающее голубым огнем* (7, с. 113).

Дар ин ҷо ба назари мо чунин мерасад, ки дар тарҷума тавсифҳои баландтару ҷолибтаре сурат гирифтаанд, назар ба асли шеър. Масалан, ибораи хушоҳанги «бахри ҷашмони ту» ба ҷои «в твоих глазах» дар байти дувуми банд:

*Я в твоих глазах увидел море,
Польхающее голубым огнем.*

Дар тарҷумаи тоҷикӣ ҳатто баъзан аз ҷониби мутарҷим замони воқеа илова шудааст:

*Фақат дар баҳри ҷашмони ту дидам,
Шабонгаҳ мавҷҳои оташинро.*

Мутарҷим кӯшидааст, ки ба абёти тарҷума ҷузъиёти тоҷикӣ ворид кунад. Масалан, шоири рус чунин хушдор дода буд:

*Не ходил в Багдад я с караваном,
Не возил я шелк туда и хну.
Наклонись своим красивым станом,
На коленях дай мне отдохнуть.*

Ин хушдорро мутарҷим чунин дидааст:

*Набурдам корвонро сӯи Багдод,
Надорам шолу дебою ҳино ҳам.
Каме хам шав, нишин, эй сарви озод,
Ба рӯи зонуят гирам даме дам*

Пайдост, ки мисраъҳои «Надорам шолу дебою ҳино ҳам» ба ҷои «Не возил я шелк туда и хну», «Каме ҳам шав, нишин, эй сарви озод» ба ҷои «Наклонись своим красивым станом» дар тарҷумаи тоҷикӣ бори маънӣ мекашанд.

Ин абёт аз нусхаи асл комилан тафовут дорад:

У меня в душе звенит тальянка,

При луне собачий слышу лай.

Разве ты не хочешь, персиянка,

Увидать далекий синий край? (7, с. 113)

Шаби маҳтобу овози сагонро,

Чунон ҳам дӯст дорам, дӯст дорам.

Намехоҳӣ магар созӣ тамошио,

Ту боре кишварӣ дури маро ҳам.

Тарҷумаи С.Есенин умумият ва фардияти сабки эҷодии мутарҷимро нишон медиҳад. Дар силсилаи «Савтҳои форсӣ» яке аз шеърҳои муҳиме, ки таваҷҷӯҳи есениншиносонро борҳо ҷалб карда буд, «Ватани сабзпӯши Фирдавсӣ» (6, с. 112) аст. Дар ин ҷо мо ба асли шеър ва ду варианти тарҷумаи он, ки Лоик солҳои 1965 ва 1977 анҷом додааст, таваҷҷӯҳ мекунем, зеро дар ин муқоиса на танҳо ҳунари тарҷумонии эшон, балки санъати таҳриргарии ӯ равшану барҷаста падида омадааст:

Голубая родина Фирдуси,

Ватани сабзпӯши Фирдавсӣ,

Ватани нилгуни Фирдавсӣ,

Ты не можешь, памятью простив,

Позабыть о ласковом уресе

И глазах, задумчиво простых,

Голубая родина Фирдуси (7, с. 115).

Кай тавонӣ кунӣ фаромӯшам.

Накунӣ ёди меҳрубон уресе,

В-аз хаёли ду чаими хомӯшам?

Ватани сабзпӯши Фирдавсӣ!

Кай фаромӯшӣ кунӣ зи будани ман.

Ёд н-орӣ зи меҳрубон уресе,

В-аз хаёли ду чаими бе фани ман,

Ватани нилгуни Фирдавсӣ (6, с. 112).

Хороша ты, Персия, я знаю,

Розы, как светильники, горят

И опять мне о далеком крае

Свежестью упругой говорят.

Хороша ты, Персия, я знаю (7, с. 115).

Ваҳ, чӣ зебоӣ, эй Аҷам, донам,
ҳар гулат мисли шамъ афрӯзад.

Ёд орад ба қалби пазмонам

Аз диёрам, зи кишварӣ дурам,

Ваҳ, чӣ зебоӣ, эй Аҷам, донам!

Мулки Эрон, қашангу зебоӣ,

Ҳар гулат шамъсон фурӯзон аст,

Бо тароват зи кишварӣ дуре,

Ёд орад, ки роҳати он аст.

Мулки Эрон, қашангу зебоӣ!

Я сегодня пью в последний раз

Ароматы, что хмельны, как брага.

И твой голос, дорогая Шага,

В этот трудный расставанья час

Слушаю в последний раз.

Охирин бор наҳатат нӯшам,

Ки чу бӯса бидорадам сархуш

Охирин бор мекунам ман гӯш,

Лафзи ширини ҷонфизоятро

Дар дами хайрбод, Шоҳона.

Охирин бор наҳатат нӯшам,

Ки чу бӯса бидорадам сархуш,

Лафзи ширини ҷонфазоятро

Охирин бор мекунам ман гӯш,

Дар дами хайрбод, Шоҳона! (6, с. 100).

*Но тебя я разве позабуду?
И в моей скитальческой судьбе
Близкому и дальнему мне люду
Буду говорить я о тебе –
И тебя на веки не забуду (7, с.115).*

*Лек оё туро барам аз ёд?
Бо чунин ҳоли бесарупой
Баҳри ҳар ошное бегона
Гӯям аз хубиҳои ту доим,
Човидона туро намоям ёд!*

*Лек оё зи дил барорам? На!
Бо чунин ҳоли бесарупой
Баҳри ҳар ошною бегона,
Гӯям аз хубиҳои ту доим,
Човидона ту дар дили мой!*

*Я твоих несчастий не боюсь,
Но на всякий случай твой угрюмый
Оставляю песенку про Русь:
Запеваю, обо мне подумай,
И тебе я в песне отзовусь... (7, с.116).*

*Ман зи рӯзи бадат наметарсам,
Лек дар васфи Русия акнун
Як суруди ҳазин туро бахшам,
Гоҳ-гоҳе суруда ёдам кун,
Ман дар он савт бо ту хоҳам буд...
(2, с. 115)*

*Ман зи рӯзи бадат наметарсам,
Лек дар васфи Русия акнун
Як тарона нишона бигзорам,
Гоҳ-гоҳе суруда ёдам кун,
Андар он савт ман ба ту ёрам...
(6, с. 112-113)*

Ин шеър, ки чавҳари андеша ва афкори шоирро дар ин силсила фаро мегирад ва дар он сухан дар мавриди ватани Фирдавсӣ–Эрон, сарзамини ориёиҳои бузург Форс (Персия) меравад. Ёди кишвари Эрон ҳамеша бо гӯянда аст. Ин кишварро «Ватани сабзпӯши Фирдавсӣ» тарҷума кардани мутарчим шахомату бузургӣ ва нерӯи кашиши Фирдавсиро собит мекунад. Дар таҳрири шеър сифати «нилгун» дарёфтани ватани Фирдавсӣ рангинии вусъати назари мутарчим ва парвози хаёли ӯст. Шеър дар ботин такрорҳо дорад. Масалан, ситоиши Аҷам дар банди дувум идомаи тавсифи ватани Фирдавсӣ дар банди аввал аст, ки зебоии Аҷамро меситояд. Ин ҷо диёри афсонавӣ ва дастнорас будани Аҷам ба гӯши хонанда мерасад. Қаҳрамони шеър Шага–Шогуна–Шоҳина–Шоҳона низ ба тору пуд шарқиёна ва ин ном пайвандгари силсилаи мазкур аст. Шоҳона ба назари шоир рамзи пайванд бо Эрон аст, бинобар ин «охирин бор нагҳат»-и ӯро менӯшад. Ин нагҳат ӯро чу бода сархуш медорад. Ӯ охирин бор «лафзи ширини ҷонфазо»-и Эронро «дар дами хайрбод» бо Шоҳона гӯш мекунад. Гӯянда хушдор медиҳад, ки ҳеҷ гоҳ ин кишварро фаромӯш нахоҳад кард.

Дар коргоҳи мутарчим ва назари хосаи ӯ «садои» Шоҳона («И твой голос, дорогая Шага») дар сифати шоиронаи тоҷикӣ ба «лафзи ширини ҷонфизо» бадал шудааст. Гоҳо мухотаби шоири шеъри асл дар сурати танҳо қарор дорад: «Буду говорить я о тебе». Дар тарҷума ин мухотаб бевосита ба сифати «хубӣ» омехта мешавад: «Гӯям аз хубиҳои ту доим». Синтаксиси шеър низ аз муҳимтарин мавзӯест, ки мутарчим ба он пайваста мутаваҷҷеҳ будааст:

*Но на всякий случай твой угрюмый
Оставляю песенку про Русь... (7, с. 116).*

Дар тарҷума: *Лек дар васфи Русия акнун,
Як суруди ҳазин туро бахшам.*

Лоик тавассути замон, макон, рӯйдод ва чаҳони ботиниву лирикии шеър хонандаи тоҷикро бо таърихи иртиботу ҳамназарию мардуми рус ва тоҷик дар ибтидои асри XX ошно месозад. Ба гунае, ки қаҳрамони он Шага–Шагане–Шоҳина–Шоҳона, бино ба таъкиди муҳаққиқони русу тоҷик, аз ҷумла Ю.Белоусов, В.Самад ва дигарон–Шагандухт (Шагане Нерсесовна Тальян) пайвандгари рӯҳониву маънавии С.Есенин бо олами тамаддуни форсӣ аст (1, с. 306).

Зикри ном ва тавсифи зебоиҳои Шоҳона дар шаш шеъри силсилаи «Савтҳои форсӣ» рафта ва ин моро аз эҳсоси латифу ноби шоирона огоҳ месозад.

Таҳриру такмили шеър аз ҷониби мутарҷим дар мактаби ҳосаи тарҷумонӣ ба таври ҷолиб ва рангоранг сурат гирифтааст. Таҳрири Лоик дар «Гулафшон» коргоҳи тарҷумаро хеле равшан нишон медиҳад. Масалан, ватани Фирдавсӣ–«сабзпӯш» дар такмилаи тарҷума сифати «нилгун»-ро гирифтааст, ки олами рангин ва тахайюли густурдаи шеъри тоҷикиро ифода мекунад.

Оҳанги марғуб ва матлуб дар таҳрири ин мисраъ низ ба назар мерасад:

Кай тавонӣ кунӣ фаромӯшам.

Кай фаромӯш кунӣ зи будани ман.

Накунӣ ёди меҳрубон русе,

Ёд н-орӣ зи меҳрубон урусе,

Чашмони «задумчиво простых» дар тарҷума «ду чашми хомӯш» ва дар такмилаи тарҷума «ду чашми бефан» шудааст:

В-аз хайли ду чашми хомӯшам?

В-аз хайли ду чашми бе фани ман,

Дар тарҷума ҷуғрофияи андешаҳои шоири рус бо назардошти ҷуғрофияи таърихии форсизабонон сурат гирифтааст. Ватани Фирдавсӣ Персия аст, ки дар тарҷума ба сурати «Ачам» омада ва дар таҳрири он бо номи кунунӣ–Эрон иваз шудааст. Мутарҷим дар бозгӯи сифати зебоиҳои Форс аз матни аслии («Хороша ты, Персия, я знаю») фаротар меравад:

Вах, чӣ зебоӣ, эй Ачам, донам,

Мулки Эрон қашангу зебоӣ,

Бояд таъкид кард, ки ҳам дар шеъри асл ва ҳам дар тарҷума ва таҳрири он суҳан аз Форс (Персия), Хуросон, Ачам, шаҳрҳои чун Шероз ва Бағдод меравад. Дар шеъри С.Есенин ҳар гули Эрон ба мисоли чароғ («Светильник») месӯзад, ки мутарҷим онро шоирона кардааст: «ҳар гулат **мисли шамъ** афрӯзад». Дар такмилаи тарҷума «мисли шамъ» боз ҳам шоиронатар **шамъсон** шудааст.

Таҳрири тарҷумаи ин абёт низ ба вачҳи беҳтаре сурат гирифтааст:

Ёд орад ба қалби пазмонам

Бо тароват зи кишвари дуре,

Аз диёрам, зи кишвари дурам,

Ёд орад, ки роҳати он аст.

Вах, чӣ зебоӣ, эй Ачам, донам!

Мулки Эрон қашангу зебоӣ! (2, с. 113)

Табдили эҷодии баъзе ному вожаҳо, масалан, «Шоҳина» - «Шоҳона», «бода» - «бӯса» низ қобили зикр аст.

Ҳамин тарик, Лоик пеш аз он ки ба тарҷумаи нисбатан комили С.Есенин даст ёбад, нахуст «Савтҳои форсӣ»-ро бо маҳорату сабки ҳосе тарҷума ва нашр кард. Ашъори ин силсила аз нигоҳи доираи мавзӯ хеле фароҳу доманадор буда, бо мундариҷаи мавзӯоти замона якрањг ва шабеҳанд. Яъне, маҷмӯаи мазкур он шеърҳои дар бар мегирад, ки дар васфи Ватан, зан, эҳсосҳои ботинӣ ва дигар таассуроти шарқини муаллиф гуфта шудаанд. Оҳангҳои фараҳу ҳаяҷони дили шоири рус бо лирикаи шоири тоҷик қаробат пайдо карданд.

Тавачҷӯҳи Лоикро аввал аз ҳама савтиёти форсии шоири рус ҷалб кард. Сипас аз ҷониби ӯ он шеърҳои тарҷума ва нашр шуданд, ки ҷанбаи реалистӣ, граждонӣ, лирикӣ, эҳсосӣ, мотивҳои фоҷиаангез ва оҳангҳои маҳрамонаи бештаре доштанд. С.Есенин миёни хонандаони рус ҳамчун шоири шӯридадил, ошиқи шайдо, баёнгарӣ

нуктаҳои нозук, латиф ва маҳрамона шӯҳрат ёфта буд. Чунин ба назар мерасад, ки тавачҷӯҳи Лоиқро камтар ва Б.Собирро бештар ашъори дорои рӯҳияи романтикӣ ва ошиқонаю тарабангези С.Есенин ҷалб карданд. Масалан, дар шеъри «Ба саги Качалов» бозтоби изтиробу розҳои маҳрамонаи шоир ва ба ҳам омадани эҳсоси дилу тугъни ботинии ӯ ва Шоҳонаро эҳсос мекунем. Аз ин ҷост, ки мутарҷим зимни бозтоби ин ҳолу кайфият дар тарҷума ҷони суҳанро гуфтааст:

*Миёни меҳмонҳои ту, эй Қим,
Ҳазорон нокасу кас буд, аммо.
Ғамину паршикаста духтареро
Надидӣ дар қатори меҳмонҳо?
Аминам мебиёяд ӯ ба наздат,
Ба ҷои ман ту ӯро деҳ тасалло:
Билесу бӯс дасташ бо назокат,
Бубахшад то ҳама неку бадамро... (6, с. 133-134)*

Аз ин ҷо шояд метавон изҳор кард, ки ба ин умку паҳно вусъат ёфтани сабку тарзи баёни маҳрамонаю эҳсосангез дар шеъри тоҷик то андозае бо тарҷума, баҳрабардорӣ ва умуман вуруди ашъори С.Есенин ва дигар шоирони русу ҷаҳон (масалан, шоирони навабардози эронӣ Фурӯғ ва Нодирпур) иртибот дошта бошад:

*Оҳ, ин чӣ шабе! Наметавонам
Осуда қунам ба бистарам хоб.
Гӯё, ки ҳанӯз ҳам ҷавонам,
Дорам ҳавасе ба ширмаҳтоб. (9, с. 97)*

Аз тарафи дигар, дар адабиёти халқҳои мухталифи олам ашъори фаровоне мавҷуданд, ки ба мавзӯи Эрон ва Шарқ ихтисосдоранд, ҳамзамон ғоя ва образҳои он аз рангҳои романтикии лирикаи ошиқонаи тоҷикӣ форс саршор аст. Ба мо алҳол донишмандони ибтидоӣ тавачҷӯҳи шоири тоҷик ба мавзӯи Эрон, ки дар шеъраш нуфузи хоҳе дорад, даст надодааст, аммо итминон кардан мумкин аст, ки оҳангҳои эронгароӣ дар шеъри шоири рус бо дилбастагиҳои шоири тоҷик ба мавзӯи Эрон тавҷам омадаанд.

Адабиётшиносони тоҷик зимни таҳқиқи мақоми шеъри С.Есенин иртибот, шабоҳат ва умумияти онро бо шеъри Лоиқ низ таъкид карданд. Масалан, шеъри «Ба модарам» аз маҷмӯаи нахустини «Сари сабз» (1966) бо ашъори С.Есенин марбут мебошад, ки «оғози марҳалаи сифатан нава, давраи ҷустуҷӯҳои адабӣ ва навовариҳои» Лоиқ аст: «Сабки баёни ӯ, лаҳни гуфтори ӯ дар ин шеър шеваи нигориши шоири овозадори русӣ Сергей Есенинро дар шеърҳои «Мактуб ба модар» ва «Мактуби модар» ба хотир меоварад. Лоиқ маҳз дар ҳамин солҳо ба омӯзиш ва тарҷумаи осори ин шоир машғул буд ва нахустин китобе ҳам, ки нашр карда буд, «Савтҳои форсӣ» (1965)-и С.Есенин буд» (10, с. 6).

Худи Лоиқ ҳам ба ин иқдор аст, ки «дар шеърҳои «Модарнома» таъсири Есенину Эраҷ Мирзо ҳаст». Аз ин эътироф ва таъкиди баррасии шабоҳатҳои ин ашъор муҳаққиқ ба чунин хулоса омадааст, ки шеъри «Ба модарам» аз аввалин таҷрибаҳои бобарори Лоиқ дар пайванд додани суннатҳои шеъри форсии тоҷикӣ бо шеъри мардуми дунё, дар айни замон бо шеъри русӣ буд» (10, с. 6).

Омӯзиши шеъри русӣ аз роҳи тарҷумаи он ба забони тоҷикӣ, ки солҳои 60-70-уми қарни XX Лоиқ анҷом дод, «миёни шеърҳои форсии тоҷикӣ ва шеъри мардуми дунё пайванде ба вучуд овард» (10, с. 6). Ба гумони ғолиб шеъри Лоиқ нахустин

намунаҳои адабии бобарори чунин имтизоҷ дар адабиёти кунунии тоҷик ба шумор меравад.

Пайнавишт:

1. Самад В. «Шоҳнома»-и Фирдавси ва Чернышевский. – Душанбе: Адиб, 2004. – 400 с.
2. Есенин С. Оҳангҳои форси. Аз русӣ тарҷумаи Лоик. – Садои Шарқ, – 1965. – №11. – С.112-119.
3. Нарзиқул М. Фурӯги ҳастӣ (зиндагинома, баррасӣ ва нақди ашъори Лоик). – Душанбе: Адиб, 2002. – 120 с.
4. Давронов А. Адабиёт ва воқеият (Маҷмӯаи мақолаҳо). – Душанбе, 2003. – 258 с.
5. Давронов А. Адабиёт ва замон (Масъалаҳои равоҷи адаби ва тарҷумаи бадеӣ). – Душанбе: Ирфон, 1996. – 54 с.
6. Есенин С. Гулафшон (Шеърҳо. Савтҳои форси. Достонҳо). Тарҷумаи Лоик, Бозор Собир, Мӯъмин Қаноат. – Душанбе: Ирфон, 1977. – 208 с.
7. Лермонтов М.Ю. Шеърҳо ва достонҳо. Тарҷума аз русӣ. – Душанбе: Маориф, 1980. – 128 с.
8. Сатторов А. Маъҷизаи шеър// Есенин С. Гулафшон (Шеърҳо. Савтҳои форси. Достонҳо). – Душанбе: Ирфон, 1977. – С. 3-8.
9. Есенин С. Ашқи маҳтоб. Тарҷумаи Лоик ва Бозор Собир. – Садои Шарқ, – 1977. – №11. – С.92-99.
10. Сатторзода А. Мероси дили шоири дилдода ва озода.// Лоик Шерали. Куллиёт (ибора аз 2 ҷилд). Ҷилди I (Китоби якум). – Хуҷанд: Нашириёти давлатии ба номи Р.Ҷалил, 2001. – С.5-29.

Reference Literature:

1. Samad V. Firdawsi's "Shakh-Name" and Chernyshevsky. – Dushanbe: Man-of-Letters, 2004. – 400 pp.
2. Yesenin S. "Persian Melodies". Tajik translation done by Loik from Russian. Sadoi Shark (The Voice of the Orient). – 1965, #11. – pp. 112 – 119.
3. Narzikul M. Radiance of Existence (Loik's Life, Research and Literary Criticism of his Poetry). – Dushanbe: Man-of-Letters, 2002. – 120 pp.
4. Davronov A. Literature and Reality (Collection of Articles). – Dushanbe, 2003. – 258 pp.
5. Davronov A. Literature and Epoch (The Problems of Literary Ties and Belles Lettres Translation. – Dushanbe: Cognition, 1996. – 59 pp.
6. Yesenin S. Lulled with Flowers (Poems. "Persian Melodies". Legends). Translations by Loik, Bozor, Mumin Kanoat. – Dushanbe: Cognition, 1977. – 208 pp.
7. Lermontov M.Yu. Poems and Legends. Translated from Russian. – Dushanbe: Enlightenment, 1980. – 128 pp.
8. Sattorov A. The Miracle of Verse // Yesenin S. Lulled with Flowers (Poems), "Persian Melodies". Legends). – Dushanbe: Cognition, 1977. – pp. 3 – 8.
9. Yesenin S. Tears of the Moon. Translations by Loik, Bozor Sobir. - Sadoi Shark (The Voice of the Orient), 1977, #11. – pp. 92 – 99.
10. Sattorzoda A. The Heritage of the Heart of the Poet Adoring Freedom // Loik Sherali. Compositions in two volumes. V.1. (Book 1). – Khujand: Rahim Jalil publishing-house, 2001. – pp. 5 – 29.